

Гусев В. І.

ЛІБЕРАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ДЖОНА ЛОККА І АМЕРИКАНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ

Вплив політичної філософії Д. Локка, його ліберальних ідей на формування революційної ідеології Америки та оцінки цього впливу в англо-американській історіографії.

Більшість американських істориків не схильна розглядати Джона Локка, видатного британського філософа XVII ст., основоположника європейського лібералізму, як іноземного мислителя. І річ не тільки в тім, що Локк, перебуваючи на державній службі, опікувався справами американських колоній [1], а переважно в тім, що його політична філософія (договірна теорія походження держави, теорія природного закону і природних прав) мала вирішальне значення для формування конституційних основ і політичної думки Америки, була найбільш важливим, якщо не основним джерелом її революційної ідеології. Головні діячі американської революції, фундатори американської незалежної держави, такі як Томас Джефферсон, Джон Адаме, були переконаними локкіанцями, у своїй політичній практиці вони керувались ліберальними ідеями, сформульованими Локком у його політичній теорії. До речі, Локк сам брав участь у конституційному процесі, зокрема, в підготовці Конституції Північної Кароліни [2].

У своїх суперечках з Британською короною американські колоністи значною мірою спиралися на аргументи, які вони знаходили в політичних трактатах Локка, саме там вони шукали підтримку й виправдання для своїх революційних дій. У цьому плані досить було б нагадати свідчення одного з активних учасників американської революції, основного автора тексту «Декларації про незалежність» Томаса Джефферсона, який вважав Локка одним із найславніших людей Британії і розглядав його як політичного філософа, що стоїть в одному ряду з Платоном і Арістотелем. Він прямо вказував на політичну філософію Локка як на одне з джерел «Декларації про незалежність». Локкова філософія, на його думку, якнайкраще виразила вимоги здорового глузду, котрі, як він уважав, мають бути покладені в основу *Декларації* [3].

Точка зору, згідно з якою ліберальна філософія Локка справила вирішальний вплив на формування американської політичної думки революційної доби, була досить поширена серед американських дослідників, можна сказати, вона домінувала серед них упродовж тривалого часу. Джон Локк розглядався ними як «великий американський філософ», як «кормачик і пророк» американської революції, а його «Два трактати про державне врядування» розглядалися як її підручник (textbook). Гарним прикладом тут може бути відома праця Карла Беккера (Carl Becker) «Декларація про незалежність» (1942), в якій він зазначав, що «більшість американців засвоїли праці Локка як свого роду політичне Євангеліє» [4]. *Декларація*, доводив він, за її формою й фразеологією впритул наслідувала певні висловлювання з *Другого трактату* Д. Локка. І це було недалеко від істини, адже головні ідеї цього, визначального для революційної Америки документа і політичних трактатів Локка були майже тими самими.

Локкова політична теорія містила у собі всі вирішальні доктрини *Декларації*, такі як: 1) доктрина про природну рівність; 2) інтерпретація цієї рівності як природної свободи; 3) доктрина, згідно з якою держава - штучне утворення, яке створюється людьми на основі їхньої згоди і для забезпечення їхніх природних прав; і, нарешті, 4) ідея законності революції проти тиранії.

Той факт, що Джефферсон не тільки включив до *Декларації* ті самі ідеї, а й використав ту саму мову, якою вони були висловлені в Локкових трактатах, не підлягає сумніву і визнається як безперечний практично всіма дослідниками американської політичної історії. Серед американських істориків склався своєрідний консенсус щодо вирішального значення ліберальних ідей Локка для становлення американської політичної системи. Сам термін «локкіанський кон-

сенсус» був запропонований Луїсом Гарцем (Luis Hartz) у його класичному дослідженні «Ліберальна традиція в Америці» (1955). Праця Гарца стала свого роду кульмінацією історіографічної традиції, яка асоціювала Локка з формуванням політичних основ Америки (American founding) [5]. Однак він поширив інтелектуальне домінування Локка далеко за межі революційного періоду на всю американську політичну думку. За Гарцем, триумф локкіанського лібералізму став абсолютним: американське політичне суспільство є, завжди було й буде під інтелектуальним, ідеологічним і психологічним впливом локкіанського лібералізму [6]. Домінування локкіанського лібералізму в американському суспільстві, на думку Гарца, навіть не залежало від знання Локка. Більшою мірою воно залежало від тих специфічних соціо-структурних умов, за яких американці жили від самого початку. Адже вони не перенесли соціо-політичні структури Старого світу у Новий. Вони народилися рівними у такому місці, яке й сам Локк наводив як емпіричний приклад «природного стану». Локкіанський лібералізм не мав тут природних ворогів. І річ не в тім, читали самі колоністи Локка чи ні, а в тім, що Локкова політична філософія давала наукові категорії, які адекватно описували поведінку, що необхідно породжувалася певними соціальними умовами. Саме ці унікальні соціальні умови, доводив Гарц, дозволили американцям почати з Локком, залишатися з Локком і розвинути «абсолютну відданість» йому [7].

Втім, як виявилось згодом, не все так просто. Аналіз літератури останніх десятиліть засвідчує, що локкіанська модель інтерпретації виявилася не тільки недосконалою, а й інколи неправдивою. Не дивно, що в середині минулого століття серед американських дослідників почався рух проти «ліберальної ортодоксії». Це був рух проти однобічної інтерпретації Американської революції й формування американської політичної думки. Починаючи з 60-х рр., у США розпочалася широка дискусія стосовно ідеологічних основ («founding ideology») Америки. Однак найголовніше тут було те, що в цю політико-ідеологічну боротьбу навколо так званої «американської проблеми» було втягнуто і постать Локка. З іншого боку, здавалося б, суто академічне питання щодо впливу філософії Локка на хід американської революції набуло великого значення для сучасної Америки, стало важливим життєвим питанням для її політичного майбутнього.

І це зрозуміло, адже ім'я Д. Локка передусім асоціюється з політичним лібералізмом. Однак лібералізм не є єдиною складовою американської політичної думки. Від самого початку для американського способу мислення не менш важливою була й інша складова - республіканізм. Роберт Шелгоуп (Robert Shalhope) у своїй статті «Американська революція» наголошує на тому, що через життя американців раннього XVIII ст. пройшли два великих культурних імпульси - *республіканізм і лібералізм*: «іноді вони, здавалося, йшли паралельно, іноді вступали у прямий конфлікт, а часом зливалися у майже нерозрізняване ціле» [8]. Історики, зазначає він, однак, робили спроби витлумачити революцію в термінах або республіканізму, або лібералізму. Захисники першого погляду наполягали на тому, що американці здобули свободу від Британії задля захисту громадянських і особистих чеснот, соціальної солідарності, суспільного блага. Спадкоємці ж лібералізму стверджували, що в революційну добу дії американців були вмотивовані агресивним індивідуалізмом, оптимістичним матеріалізмом та політикою групових інтересів [9].

А втім, як показала дискусія, будь-яка однобічна інтерпретація американської революції і подальшого політичного розвитку Америки в термінах тієї або іншої ідеології ризикує бути фальшивою. Як зазначалося, тривалий час в американській історії домінувала ліберальна модель інтерпретації, проти якої у середовищі істориків почалося повстання. Натомість була запропонована інша модель - республіканська. Ця спроба реінтерпретації ідеологічних основ Америки призвела до радикального перегляду або ревізії ролі Д. Локка в американській історії. Стівен Дворец (Steven M. Dworetz) назвав цю ревізію «історіографічною революцією» [10].

Наприкінці 60-х почав формуватися новий консенсус. Дослідники стали критикувати Локка і ліберальну модель інтерпретації. Одним із перших серед них був Гаррі Вілз (Garry Wills) [11], який зробив спробу замінити локкіанський лібералізм філософією шотландського просвітництва. Зокрема, він намагався заперечити зв'язок між Локком і Джефферсоном і натомість доводив, що вирішальний вплив на нього мав шотландський філософ Френсіс Гатчесон. Немає потреби повторювати тут усі його аргументи й піддавати критиці його аргументацію. Цю критику можна знайти в працях Рональда Гамови (Ronald Hamowy), Стівена Дворца, Майкла

Зукерта (Michael P. Zuckert) та ін. Але, як зазначає Майкл Зукерт у своїй книзі «Природні права і новий республіканізм» (1994), більшість дослідників відповіли Вілзу критично й різко, показавши, що він просто помилявся [12].

Набагато більшого значення для республіканської ревізії локкіанської моделі інтерпретації мали дослідження Джона Данна (John Dunn), британського історика і найавторитетнішого знавця політичної філософії Д. Локка. У своїй невеликій за обсягом, але впливовій праці «Політика Локка в Англії й Америці XVIII століття» (1969) Данн, спираючись на історичні факти, прагнув показати, що історики значно перебільшили вплив *Двох трактатів* Локка на колоніальну Америку. Не заперечуючи ні того, що колоністи знали ці трактати, ні того, що вони поважали Локка як політичного мислителя, він, однак, доводив, що Локкові трактати фактично не були настільки популярні в Америці, як можна було б припустити, беручи до уваги його репутацію як філософа. На думку Данна, вони стали популярними вже після 1750 р., і то завдяки популярності основної філософської праці Локка *Дослід про людське розуміння*. Данн переконує далі, що коли політичні *Трактати* набули певної популярності, традиція політичної поведінки в колоніальній Америці вже була сформована. Нарешті, Данн робить висновок, що *Другий трактат* Локка був лише одним серед багатьох інших творів, в яких викладалася революційна теорія вігів і якими послуговувалися колоністи. Причиною ж того, що історики підкреслювали виключну роль Локка, було те, не без іронії зауважує британський дослідник, що вони просто недостатньо знали й читали інші політичні твори тогочасної Англії [13]. Загальний висновок, який можна зробити, спираючись на аргументи Данна, такий: вирішальний вплив Локка на революційну думку Америки - міф. Бо вважати, що освічені американці виводили свої політичні погляди з його творів, не досить переконливо, а припускати, що колоністи сприймали його політичні ідеї, не читаючи його творів, шляхом, так би мовити, інтелектуального осмосу, з методологічної точки зору неправильно.

Критична позиція такого авторитетного дослідника, як Джон Данн, до того ж належним чином документована, істотно вплинула на перегляд усталених поглядів щодо впливу Локка на революційне покоління Америки, вона сприяла мінімізації його ролі й підсиленню позицій іншої, республіканської моделі інтерпретації.

Дослідження Каролін Роббінс (Caroline Robbins), Дж. Г. А. Поукока (J. G. A. Pocock), Бернарда Бейліна (Bernard Bailyn), Гордона Вуда (Gordon Wood) кардинально змінили мапу американської історіографії. Ревізіоністи доводили, що революційна ідеологія мало завдячує Локку. На відміну від Беккера й Гарца, вони прагнули документувати свою позицію. Докази республіканського впливу вони знаходили повсюдно: у пресі, проповідях, промовах, політичних памфлетах революційного та конституційного періодів.

З кола прибічників нової моделі інтерпретації варто виділити Бернарда Бейліна і Дж. Г. А. Поукока, зусиллями яких, власне, і була створена нова парадигма. Бейлін у своїй книзі «Ідеологічні витоки американської революції» (1967) [14] доводив, що політична думка революційної Америки була вирішальним чинном зумовлена нелоккіанською ідеологічною традицією. Ця традиція, вважає він, була започаткована в антиавторитарних працях Мілтона, Гаррінгтона та інших республіканців ('commonwealthmen'), які були активними учасниками Англійської громадянської війни. Пізніше вона була розвинута такими опозиційними теоретиками, як Тренчард і Гордон, відомих як автори *Листів Като*. Перенесена в соціально-політичний контекст колоніальної Америки, ця традиція політичної думки швидко стала вибуховою політичною силою. Через цитування, а то й прями запозичення, доводив Бейлін, політичні ідеали республіканської ідеології були включені в революційні твори і, таким чином, почали справляти вирішальний вплив на американців. І хоча скелет їхніх політичних думок (проблема невід'ємних прав, договірна теорія походження держави) був локкіанським, але тільки скелет. Плоть, сутність, головні передумови й основоположні мотиви були зовсім інші. Саме ця нелоккіанська сутність визначала політичну думку і надихала революційну дію [15]. На роль Локка як вирішального чинника революційної ідеології Бейлін запропонував Като.

Поукок - один з останніх дослідників, які зробили суттєвий внесок у республіканську реінтерпретацію революційної думки Америки. В його працях республіканський ревізіонізм, можна сказати, досяг своєї кульмінації. Головна особливість його підходу полягала в тому, що він підкреслював значення класичного республіканізму, а також ідей «громадянського гуманізму». Нову республіканську парадигму Поукок намагається вписати у більш широку історичну перспективу, віднісши її назад у часі аж до її ви-

никнення в античності. Громадянський гуманізм, переконує дослідник, зберігаючи всі визначальні характеристики античної, доліберальної політичної думки, увійшов і в сучасний світ, переважно через посередництво ренесансного республіканізму Макіавеллі [16]. Важливу роль у цьому процесі відіграла книга Гаррінгтона *Oceana*, опублікована в 1656 р. Вона здійснила основну ревізію англійської політичної теорії й історії у світлі понять, виведених із громадянського гуманізму й республіканізму Макіавеллі. Неогаррінгтоніанці Тренчард і Гордон (Като) стали головними носіями цієї традиції у колоніальній Америці. Їхні спільні праці, особливо *Листи Като*, публікувалися й цитувалися кожною колоніальною газетою. Таким чином, через вплив Като в політичному дискурсі Америки XVIII ст. домінували саме неогаррінгтоніанські концептуальні структури. Протиставивши їх «локкіанському лібералізму», Поукок доводив, що принципи цього лібералізму виявилися несумісними з «принципами 1776 р.» Одне слово, нова історіографія перетворила «керманіча й пророка» революції на її ворога.

Звичайно, що такі висновки не могли не викликати зворотньої реакції. Детальну критику республіканської ревізії, приміром, дає у своїй книзі «Неприкрашена доктрина. Локк, лібералізм та американська революція» (1990) Стівен Дворец. Він наголошує, що цей переворот в історичному розумінні ідеологічних основ Америки є дуже серйозним. Ба більше, він може стати життєво небезпечним, оскільки подібна реінтерпретація прагне виключити з ідеології американської революції ту традицію політичної думки, яка виправдовувала релігійну толерантність, конституційну політику (обмежену законом державну владу) і народну революцію проти тиранії. Такий переворот стає життєво небезпечним, бо ж ця реінтерпретація прагне замінити лібералізм на «класичний республіканізм», тобто традицію, укорінену в ідеалах античної політичної культури, яка не знала персональної свободи, рівності або толерантності. Шлях, який торує така ревізія, зазначає Дворец, логічно веде до Левіафана [17].

Найбільша вада «історіографічної революції», провадить він далі, полягає в тому, що замість однієї однобічної моделі інтерпретації утверджується інша, така ж однобічна. Результат такої заміни може бути лише один - викривлення історичної правди. Адже спроби усунути Локка і політичну традицію, яку він репрезентував, з політичного фундаменту Америки не відповідає

історичним фактам. На відміну від Беккера й Гарца, які не дуже переймалися документальним підтвердженням своїх висновків, Стівен Дворец, спираючись на значний масив історичних свідчень, зумів показати відчутну присутність Д. Локка в колоніальній Америці. Ці свідчення, зібрані з великої кількості первинних текстуальних джерел - політичних памфлетів, державних та інших офіційних документів, газет, кореспонденцій, релігійних проповідей тощо, свідчили про значно більший вплив політичних ідей Локка, ніж це дозволяли зробити дані, наведені Данном, Вілзом та ін. Усупереч заявам республіканських ревізіоністів, робить висновок Дворец, ці матеріали ясно показують, що у вирішальних політичних питаннях Локків *Трактат про врядування* був найчастіше цитованим небіблійним джерелом. Вони також показують, що революціонери формулювали і виражали свої цілі в локкіансько-ліберальних термінах і що суттєві питання і відповіді на них, сформульовані революційною думкою, були суттєвими питаннями й відповідями Локкової політичної теорії [18].

Критикуючи однобічність республіканської моделі інтерпретації, Дворец підкреслює, що він не прагне встановити якусь нову інтерпретативну парадигму. Звільнення з полону республіканської парадигми, таким чином, не означає ані повернення до старої локкіанської моделі, ані прийняття будь-якої нової. «Обидва, Локк і Като, зробили внесок в основоположну доктрину Америки», - підсумовує він [19].

Але неминуче постає питання: якою мовою все-таки говорили фундатори? Адже головні цінності класичного республіканізму протилежні цінностям класичного лібералізму. Чи й справді вони були ідеологічними білінгвістами? На думку Джерома Гил ера (Jerome Huyler), тут криється серйозна дилема, адже коли американці однаково серйозно ставилися до ідей Локка й неогаррінгтоніанців, то як ці, настільки суперечливі погляди, можна автентично приписувати їх носіям [20]. Спробу розв'язати цю проблему і, таким чином, примирити два підходи знаходимо в книзі Майкла Зукерта «Природні права і новий республіканізм» (1994). Автор підкреслює, що, ведучи мову про американську революційну ідеологію, нам слід говорити не про класичний, а про новий республіканізм, який не був у конфлікті з Локковою політичною філософією. Навіть більше, Локкова теорія природних прав утворює основу для нового республіканізму, який, у свою чергу, став одним із засобів, за

допомогою яких ця теорія набувала поширення. Прихильники класичного республіканізму помилково уявляли Като як анти-Локка. Це не відповідає дійсності: Като був джерелом, з якого і англійці, і американці XVIII ст. отримували знання про Локкову політику. Творці Като (Тренчард і Гордан) збудували новий республіканізм на фундаменті, сформованому Локком, хоча включили до нього і попередню вігівську політичну науку. Вони сплавляли, таким чином, в одне ціле два, здавалося б, протилежні напрями думок [21].

Отже, суперечність було подолано, але в перелігу дискусії постало ще одне важливе питання, без відповіді на яке годі шукати й відповіді на питання про значення Локка для революційної думки Америки. Це - питання про автентичну інтерпретацію самого Локка. Адже, як зазначає Джером Гилер, «багато різних "Локків" з'явилося у Сполучених Штатах з легкої руки недавніх і давніх американських істориків» [22]. Не тільки критики Локка, а і його захисники ґрунтувалися у своїх висновках на різних аспектах його філософії. Беккер і Гартц, приміром, попри спільність поглядів щодо вирішального впливу ліберальної філософії Локка, трактували значення цього впливу по-різному. Коли Беккер робив акцент на Локковій теорії «природного закону» і природних прав, Гартц вживав термін «локкіанський лібералізм», головним чином, для позначення поведінки, зумовленої матеріалістичними цінностями та економічним егоїзмом. З іншого боку, такі критики Локка, як Страус або Макферсон, також усіляко підкреслювали буржуазний характер Локкової філософії, ідентифікуючи її із силами користолюбства та духом капіталізму. І таких прикладів можна навести чимало. Політичну теорію Локка часто ідентифікували або з Гоббсовим гедонізмом, або з утилітаризмом Бентама, в ній намагалися побачити і протестантську етику праці, і практику сучасного капіталізму. Але чи відповідає все це власній філософії Локка, особливо коли брати до уваги не окремі її елементи, а повну систему його політичних і філософських поглядів. І що найголовніше, чи можна ототожнювати локкіанський лібералізм з його сучасними версіями?

За умов тлумачення філософії Локка в дусі буржуазного етосу цілком зрозумілими стають зусилля визволити Америку з полону локкіанського лібералізму або, як писав ще один дослідник Дж. П. Діггінс, «врятувати душу американської політики» [23]. Проте ретельніше дослідження творів Локка відкрило б, що багато з

того, що вважається «локкіанізмом», не може бути визнане думками, які належали самому Локку, і те, що оцінюється як локкіанський лібералізм, дуже часто суперечить найглибшим переконанням самого Локка.

Відкидаючи такі тлумачення, як «злостиву карикатуру», і намагаючись віднайти автентичний образ Локка, Дворец, приміром, підкреслює теїстичний характер його лібералізму. Посилаючись на дослідження Данна, він зазначає, що релігійні настанови є ключем до його політичної філософії. Вона назагал теїстична. Локк був щирим теїстом, а його політична теорія не може бути відокремлена від його релігійних переконань. У *Листі про Толерантність* філософ, до речі, сам зазначав, що «усунення Бога, хоча б тільки в думках, руйнує все». Усунення Бога з його теоретичної думки, власне, і перетворює «теїстичного Локка» на Локка буржуазного. І те, що ревізіоністи називають локкіанським лібералізмом, можна було б точніше описати як лібералізм без Локка або як секуляризований лібералізм. Дворец доводить (і це з методологічної точки зору має вирішальне значення), що інтерпретація локкіанського лібералізму як *теїстичного*, особливо ж коли брати до уваги не лише *Два трактати*, а й інші твори Локка, може бути підтверджена текстуально. Не менш важливо й те, що уявленням колоністів більшою мірою відповідав теїстичний Локк, ніж буржуазний (а ля Страус або Макферсон).

Варто, однак, зауважити, що ті ж таки Страус і Макферсон ніколи не заперечували відданість Локка християнству. Але вони доводили, що ця відданість не мала вирішального значення для його політичної теорії, оскільки була поверхневою. Християнство Локка було лише фасадом, стверджували вони, адже не можна примирити Бога і Мамону, християнство і комерцію. Власне, численні інтерпретації Локка і можуть бути зведені до протилежних сторін цієї антитези. Але якою була власна позиція Локка? Як сам філософ розв'язував суперечку між Богом і Мамоню? І що в ньому приваблювало колоністів: дух комерції, захист власності або ж християнські чесноти? Серйозну спробу дати відповідь на ці питання здійснює Джошуа Ф. Дієнстаса [24]. Він намагається показати, що ті підходи і переконання, які більшість інтерпретаторів Локка вважали несумісними (аскетизм і утилітаризм, християнство і капіталізм), насправді були поєднані Локком у єдину систему поглядів, утворивши, таким чином, цілісний світогляд. Основу цього світо-

гляду становить поняття праці, потрактованої Локком як спільна для людини і Бога творча (однаково фізична і духовна) діяльність. Таке трактування надавало їй рис святості і перетворювало на вищу чесноту. Покладене в основу політичної теорії, воно дозволило Локку поєднати мораль і економіку, власність і добродієність. Потрактована в душі протестанської етики, праця стала основою і Локкового вчення про свободу, а також підставою для заперечення рабства в усіх його можливих формах. Найголовніше, однак, те, що подібні погляди були співзвучні поглядам американських колоністів, які також дивилися на світ як на місце, де вільна діяльність не мусить бути zagrożена або поневолена деспотом, де люди повинні мати досить свободи, аби вільно діяти для задоволення власних потреб.

Д. Ф. Дієнстас зауважує, що подібна схожість етичних і політичних поглядів Локка і фундаторів американської держави не означала, що вони сліпо копіювали або як учні засвоювали його ідеї. У них і справді було багато спільного, але відношення між ними можна радше описати як симпатію, ніж як учнівство [25].

Звичайно, запропонована Дієнстасом відповідь не може вважатися остаточною. Проблема зберігає свою актуальність. Однак зусилля, спрямовані на її розв'язання, дали важливі результати. У ході дискусії було не тільки досягнуто більш глибокого розуміння сутності політичних ідей Локка та характеру їх впливу на революційну ідеологію Америки, а й сформульовано серйозні методологічні проблеми, обговорення яких могло б стати предметом окремої статті.

1. Проблемаами американських колоній Локк почав займатися під впливом свого патрона лорда Ешлі і графа Шефтсбері спочатку (1668 р.) як секретар лордів - власників Кароліни, згодом (1673 р.) як секретар Ради з торгівлі і плантацій. Після Славної революції 1688-89 рр. він у 1695 р. став комісаром цієї Ради.
2. Дослідникам відома копія «The fundamental Constitution for the Government of Carolina», авторство якої тривалий час приписувалося Локку. Але якщо це й не так, є підстави говорити про його участь у підготовці цього документа (див.: *Maurice Cranston*. John Locke. Arno Press. A New York Times Company.- New York. 1979.- P. 119-120). Локк також виявляв зацікавленість конституційними справами іншої північно-американської колонії - Вірджинії; див. про це: *Richard Ashcraft*. Political Theory and Political Reform: John Locke's Essay on Virginia / The Western Political Quarterly, V. 22, Issue 4 (Dec., 1969).- P. 742-758.
3. Про місце філософських і політичних ідей Локка в системі поглядів Т. Джефферсона див.: *Stuart Gerry Brown*. The Mind of Thomas Jefferson / Ethics, V. 73, Issue 2 (Jan., 1963).
4. *Carl L. Becker*. The Declaration of Independence: A study in the History of Political Ideas. New York: Vintage, 1942.- P. 27.
5. До цієї традиції можна віднести Болдвіна (Baldwin, 1928), Баркера (Barker, 1948), Беккера (Becker, 1922, 1942), Курті (Curti, 1939), Міллера (Miller, 1948), Паррінгтона (Parrington, 1927), Розітера (Rossiter, 1953), Берда (Beard, 1935). Див.: *Joshua Foa Dienstag*. Serving God and Mammon: The Lockean Sympathy in Early American Thought / The American Political Science Review, V. 90, Issue 3 (Sept., 1996).- P. 497.
6. Див.: *Steven Dworetz*. The Unvarnished Doctrine. Locke, Liberalism, and American Revolution. Duke University Press. Durham and London. 1990.- P. 13.
7. *Louis Hartz*. The Liberal Tradition in America. Harcourt, Brace and World, 1955.- P. 6.
8. *Robert E. Shalhope*. American Revolution /A Companion to American Thought, ed. by Richard Wightman Fox and James T. Kloppenberg. Blackwell, Oxford UK & Cambridge USA, 1995.- P. 24.
9. Ibid.- P. 25.
10. *Steven Dworetz*. The Unvarnished Doctrine. Locke, Liberalism, and American Revolution. Duke University Press. Durham and London. 1990.- P. 3-38.
11. *Garry Wills*. Inventing America: Jefferson's Declaration of Independence. Vintage Books, 1979.
12. *Michael P. Zuckert*. Natural Rights and New Republicanism. Princeton University Press. Princeton, New Jersey. 1994.- P. 19.
13. *John Dunn*. The politics of Locke in England and America in the eighteenth century / John Locke: problem and perspectives. A collection of new essays, edited by John W. Yolton. Cambridge University Press. London. 1969.- P. 79-80.
14. *Bernard Bailyn*. The Ideological Origins of American Revolution. Harvard University Press, 1967.
15. Ibid. - P. IX-X.
16. *J. G. A. Pocock*. The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1975. Див. також: «Machiavelli, Harrington, and English Political Ideologies in the Eighteenth Century», in Pocock, ed., Politics, Language, and Time: Essays on Political Thought and History. New York: Atheneum, 1973.
17. *Steven M. Dworetz*. The Unvarnished Doctrine. Locke, Liberalism, and the American Revolution. Duke University Press. Durham and London. 1990.- P. 5.
18. Ibid.- P. 34-35.
19. Ibid.- P. 38.
20. *Jerome Huyler*. Locke in America. The Moral Philosophy of the Founding Era. University Press of Kansas. 1995.- P. X.
21. *Michael P. Zuckert*. Natural Rights and New Republicanism. Princeton University Press. Princeton, New Jersey. 1994.- P. XIX.
22. *Jerome Huyler*. Locke in America. The Moral Philosophy of the Founding Era. University Press of Kansas. 1995.- P. IX.
23. Див.: *John P. Diggins*. The Lost Soul of American Politics: Virtue, Self-interest, and the Foundations of Liberalism. Chicago: University Press, 1984.
24. *Joshua Foa Dienstag*. Serving God and Mammon: The Lockean Sympathy in Early American Political Thought / The American Political Science Review, V. 90, Issue 3 (Sept., 1996).- P. 497-511.
25. Ibid.- P. 505.

Valentyn Husev

LIBERAL PHILOSOPHY OF JOHN LOCKE
AND AMERICAN REVOLUTION

Influence of philosophy of John Locke and his liberal ideas on formation of the revolutionary ideology of America and estimation of this influence in England-American historiography.

Research for this article was supported in part by a grant from the Bureau of Education and Cultural Affairs of the U.S. Department of State administered by the Kennan Institute for Advanced Russian Studies of the Woodrow Wilson International Center for Scholars, with funds provided by the Bureau of Educational and Cultural Affairs of the U.S. Department of State through the Regional Scholar Exchange Program. None of these organizations are responsible for the views expressed.